

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΜΓΓΑΛΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

η Κωνσταντία

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΑΪΔΩΣ

(Συνέχεια #κ του προηγούμενου)

— Δεν έχουν όμως φώναξει η Χαΐδω, καμιάν απόδειξι.
 — Την έδωσες ή ίδια σήμερα, είπε ή γρηιά: Αυτό που εί-
 πες στην εκκλησιά κι' ό τρόπος που τά ειπες δώσανε στον
 καθέναν άφορμή νά πιστέψη τις κακογλωσσές. Ό πατέρας σου
 θά πεθάνη άπ' τό κακό του. Νάτανε κάλλιο ελεύθερος ό Φώ-
 τος! Μά είνε, παιδί μου, παντρεμένος και τό σούσουρο γίνε-
 ται διπλό!

— 'Η Χαΐδω φώναξε:
 — Είπ' ότιμοι όποιοι λένε τέτοιο πράμμα! Μά δέ φανέ-
 ρωσε τίποτε για τό κάμωμα του Φώτου, πούχε άπλώσει ά-
 πάνω της.

Όύτε ή μάνα της όμως, ότε ό πατέρας της μπορούσαν να
 την πιστέψουν. Την άλλη μέρα κιόλας ό γέρο Σέχος γύρεψε
 άπόκρισι. "Όλη τη νύχτα ή Χαΐδω δέν ειχε κλείσει μάτι.

— Τι θέλεις νά σου πώ, πατέρα; Τοῦπε: Μου λές νά δια-
 λέξω παντρεία ή μο-αστήρι. Διαλέγω μοναστήρι... μοναστήρι
 του σπαθιού και της φωτιάς: Τόν πόλεμο. Σούπα πώς θά
 μείνω πιστεάνισσα. 'Η μάνα μουπε για τά λόγια του κό-
 σμου: Τά πιστεύεις και σύ; Για κότταμε πατέρα! Μ' έχεις ά-
 ξία για τέτοια κολασμένα πράμματα; Μ' έχεις άξία νά ση-
 κώσω τά μάτια σ' ένα παντρεμένο; 'Αφψη με νά κάνω αυτό
 που μου λέει μέσα ή καρδιά μου' άσε νά ζήσω άνύπαντρη, με
 τ' άρματά μου!

Ό γέρο-Σέχος δέν ειχε άξία τη Χαΐδω για τίποτα ταπεινό
 και πρόσχου. 'Η ίδια όμως πώς θά μπορούσε νά μείνη άνύ-
 παντρη τόν γέμιζε άνησυχία. Καί δέν έπαυε τις γκρίνιες του,
 ώς τη στιγμή που ειπε νό βορκακούουνε τά μάτια της:

— Καλά, όρη, φώναξε τότε Κάνε του κεφαλιού σου!
 Καί την άφησε σκουτουφλόξ. Δέ μπορούσε νά τη δη με
 μάτια δακρυσιμένα: μιά την ειχε στον κόσμο και την αγαπούσε
 περισσότερο κι' άπ' τη ζωή του. Στο κάτω-κάτω—σουλλογιό-
 τανε—κι' άν ειχε με τό Φώτο τίποτα τί
 θά μπορούσε νάνε... Χαζωμάρες κοριτσι-
 στικές' άέρας. Αυτός ήτανε παντρεμένος
 και πολέμαρχος. Είχε άπάνω του όλο
 τό Κακοσούλι τά μάτια του...

Τ' άπομνημόνεο, σάν πήρε νά γέρνη
 ό ήλιος, ή Χαΐδω, θεομόναχη, ροδόλησε
 άπό τό μονοπάτι κατά τη βαθείά ρεμια-
 τιά. Είχε μεγάλη άνάγκη ν' άνασάνη
 κι' άπάνω άπ' όλα νά ξεκαθαρίσει μέσα
 της κάποια πράμματα υπερβέβαινα που τη
 βασάνιζαν "Όσο άναθυμιάταν ένα-ένα τά
 περιστατικά, τόσο ξαστέρωνε στο μυ-
 αλό της ή άλήθεια: "Ό Φώτος τάραξε
 την ψυχή της. "Ενοιώθε αιγά-αιγά, πώς
 ή καρδιά της ήτανε δεμένη με τη δική
 του μ' ένα σωρό άόρατες, άπιστες και
 μυστικές κλωστές. Στέναζε βαθεία, γιατί
 ήξερε πώς ένα τέτοιο πράμμα ήταν ά-
 συχώρετο, καταραμένο, άπό θεό κι' άν-
 θρώπου. Πώς ή ζωή της άπό δώ και
 πέρα θάταν άδιάκοπος άγώνας, νά κρα-
 τήση τόν έαυτό της, νά μην προδοθή, νά
 μη φανερώση τίποτε, νά μην άφήση ποτέ
 τό Φώτο νά καταλάβη τό παραμικρό...

Είχε καθήσει στην πηγή, αιμά στο νε-
 ρό, που κελαιδοῦσε γλυκά, μισοσχίζου-
 τας τά πολυτρίχια και τά βάτα πιο πέρα,
 πουθγερναν στο ρέμμα και δροσιζόνταν.
 "Άξαφνα τά φύλλα σείστηκαν δυνατά
 πίσω της, ένα κλαρί τσακίστηκε κι' έ-
 πεσε πλάι της. Γύρισε νά ιδή: "Η μορφή
 του Φώτου πρόβαλε άπ' τις φυλλοσιές.
 Μά μιάς τινάχτηκε άλαφιασμένη:

— Τι θές, όρε Τζαβέλλα; Τοῦ φώναξε: Ντροπή σου! Με
 παίρνης τό κατόπι;

— Τράβηξε άπ' τη μέση την πιστόλα του: Έκαμε νά της τη
 δώση:

— Νά πάρ' τηνε και χτύπαμε! της ειπε και ή φωνή του
 έτρεμε: "Άσε με όμως πρώτα νά σου μιλήσω!

— Τό ξέρω τι θέλεις νά μου πής—τοῦπε με σταθερή φωνή,
 σπρώχνοντας τη πιστόλα πίσω: Μά φυλάξου γιατί τέτοιο
 πράμμα, όρε Τζαβέλλα, ούτε σύ μπορείς νά μου τό πής, οὔτ'
 έγώ νά τ' άκούσω! 'Θά ντροπιαστοῦμε και οι δύο...Μπορείς
 έσύ νά ζήσης ντροπιασμένος; 'Εγώ δέν τό δέχομε!

— Σ' αγαπάω, Χαΐδω! της ειπε κατεβάζοντας τά μάτια.
 "Υγνο δέν έχω, άνάπασι δέ βρίσκω πουθενά, παρά κοντά σου
 μοναχά' φα-μάκι γίνεται και τό ψωμί και τό νερό μακριά σου.

— Αυτό που κάνεις, του άποκρίθηκε, είνε κακό μεγάλο:
 "Ενας παντρεμένος είνε δεμένος με ζωή και σέ θάνατο, με τη
 γυναίκα του...Πώς μπορείς νά λές, όρε, σέ μιά τσοῦπρα πώς
 την αγαπάς; Κι' ύστερα δέ με συλλογάζαι; Τι κίνησες κι' ή-
 θες τό κατόπι μου; "Όλο τό χωριό μάς έχει στο στόμα του

"Ό πατέρας μου κι' ή μάνα μου τό ξαίρουν' μου τ'πανν. "Ό
 πατέρας μουβγαλε τό μαχαίρι στο λαϊμό: Νά παντρευτώ ή νά
 καλογερέμω! Τι σουφτεζα νά με βάνης σέ τέτοιο παιδε-
 μούς; Τι θέλεις άπό μένα;

— Τίποτα, ειπ' ό Φώτος με έξψυχη φωνή. Θέλω νά ξαίρης
 μοναχά πώς σ' αγαπάω...πρόσθετο άπ' δτι, έχω στον ντουινά
 άπ' τη ζωή μου, άπ' τά μάτια μου, άπ' τ' άρματά μου, άπ' την
 τιμή μου κι' άπ' τη δόξα μου! Πές μου νά φύγω—ξυφωγα πέ-
 μου νά σκοτωθώ—σκοτώθηκα! Πές μου νά γίνω χώμα νά με
 πατήσ και γίνηκα! 'Θέλω νά ξαίρης πώς σ' αγαπάω και τίποτ'
 άλλο...Ρωτάς γιατί σέ πήρα τό κατόπι; Τό ίδιο ρωτάω κι' έγώ
 τόν έαυτό μου! Σάμπως ξαίρω; Σάμπως την άλλη φορά που
 άπλωσα πάνω σου, ήξερα τι έκανα; 'Ημουνα σάν μευσιμένος,

Στεκόταν εκεί μπροστά της, χλωμός,
 λαχανιασμένος, ντροπιασμένος. Κι' άμα
 σήκωσε τά μάτια νά την κυττάξη ένα
 δάκρυ έτρεμε ανάμεσα στις μεγάλες
 βλεφαρίδες του.

— 'Από μένα, του ειπε, δέ μπορείς
 νάχης καμιά έλπίδα!

— Δέ λές την άλήθεια! της φώναξε.
 Νοιώθω πώς μ' αγαπάς και σύ...Γιατί νά
 κρύβεσαι;

— Τέτοιο πράμμα δέ μπορείς νά λές!
 του φώναξε. Πώς μπορείς νά ξαίρης;

— Δέ θά σ' αγαπάγα ποτέ, άν ε-
 νοιωθα πώς δέ με θέλεις...

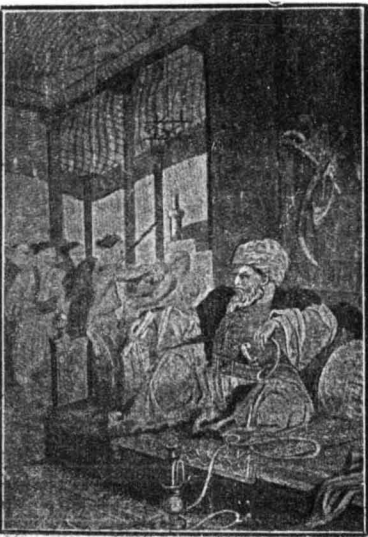
Κοκκίνισε, φωτιά τά μάγουλά της.
 Καί του φώναξε:

— Φύγε! Είμαι καλή νά σέ σκο-
 τώσω!

— Πές μου πώς μ' αγαπάς και σύ...
 και σκότωσέ με!

— Φύγε, σου λέω. Ξαναφώναξε ή
 Χαΐδω: Γιατί δτι λέω έγώ τό ικάνω.
 Τράβα! Κι' άν είσαι αυτός ό Φώτος
 που ξαίρω και ξαίρει και τό Κακοσούλι
 δάκερο, θά βάλης τέλος σ' αυτό
 τό σούσουρο που μουντζουρώνει την ύ-
 πόληφι μιάς τσοῦπρας!

"Ό Φώτος κατάλαβε πώς πρέπει νά
 τραβηθή. "Η Χαΐδω άπόμεινε για πολλή
 ώρα συλλογισμένη. "Όλ' αυτά της ει-
 χανε κάνει κακό. Σά νάχε κάποιο μυ-
 στικό περιβόλι δλάνθιστο και κάποιον
 μήχανο μέσα και της τό πατήσανε και
 της τό ρημάζανε χωρίς έλεος.

'Ο Άλή Πασάς στο σεράι του (Είκών ξένου περιηγητού)

Ώστόσο αυτό που δε μπορούσε να παραδεχθεί ποτέ, ή Μαίρα το έτοιμαζε από βρώμικα ανέπαινετους. Ό πασάς μελετούσε πόλεμο. Ό τελευταίος θριάμβος είχε δώσει αέρα στους Σουλιώτες. Τόσον αέρα, που πολλοί, προβαίνοντας σε προέξεις αντίθετες με τη συνθήκη πουχαν κέμει με τόν 'Αγιά, δε νοιώθανε πώς έτσι ελυπόσανε την έγχρα του και του θυμίζανε πώς έπρεπε να τελειώση, μιά και καλή, μαζύ τους. Τη μία φορά, κάποιος από τόν Τσεκουράτι, κατεβαίνανε νύχτα στα λειβάδια, έξω από τή Γιάννενα και κλέβανε τ' άλογα του 'Αγιά. Τήν Άλλη κάποιος Άλλος Σουλιώτες μπαίνανε νύχτα στη Ραφίστα, ένα χωριό τής δικαιοδοσίας του πασά κι άσπαζανε τρακόσα γιδοπρόβατα. Δέν ήταν αυτά έχθροπραξίες, δέν ήταν άδικα και ειρηνική ζωή καλών γειτόνων. Και τις δύο φορές ό 'Άλλος είχε παραγγείλει στο Μπότσαρη, τί κλεφτοκαμώματα ήταν αυτά, πού κάνανε οι πατριώτες του. Κι' ό γέρο-άρχηγός πούχε βάλει τήν ύπογραφή του κάτω άπ' τή συνθήκη, νόμιζε πώς είχε ύποχρέωση να κηρύξει, τι μπορούσε για να ικανοποιήσει τόν πασά. Τήν πρώτη φορά πήρε μερικά παλληκάρια του, πήγε στο Τσεκουράτι, κυνήγησε τούς κλέφτες, τούς πήρε τ' άλογα και τάδωσε στον 'Άλη. Αυτό σήκωσε κατακραυγή στο κόμμα τού αντίθετό του: Οι έχθροί του τόν κατηγορούσανε πώς βρισκότανε σε μυστικές κι ύποπτες σχέσεις με τόν 'Άλη Κι' ή συκοφαντίες αυτές βρήκαν αντίλαλο. Γιατί, μετά τήν έκλογη του Φώτου, είχε τραβηχτή στο Παλχοχώρι και δέν άνακατεύοντανε σε τίποτα. Έτσι έπιανε κάθε συκοφαντία. Όταν πήγε στο Τσεκουράτι και πήρε τα κλεμένα τ' άλογα και τ' άδους πίσω στον 'Άλη, βρήκαν οι έχθροί του τή στιγμή να τόν κατεβάσουν στα μάτια του λαού. Πόσο δίκιο είχε ό Μπότσαρης να θέλη ν' άφαιρέση κάθε προσήμια για καταπάτησι τής συνθήκης από τόν 'Άλη, φάνηκε άμέσως. Μ' όλο πού 'ούχε δώσει τ' άλογα πίσω, αυτός έστειλε σε λίγο ένα σώμα 'Αρβανιτάδων πού μπήκε στην περιφέρεια του Σουλιού, «για να βαρη τούς κλέφτες, άφου οι Σουλιώτες δέν ήσαν άξιοι να τούς κάνουνε ζάπαι». Κι' αυτό τού σώμα είχε άρχισει να εξαπλώνεται, να πιάνη θέσεις άχυρές και να χιτζή κάστρα, σαν αυτό στα Δερβιζιανια τής Μπυγόρτας Σιγάσινα τούς έπαιρνε και τα χωριά: Τό Γκολέμι, τό Λιρόδι, τό Δραγοβίτσι, τή Άίπα, τή Μπουκοβίνα κι' ένα σωρό άλλα. Μά δόσοι άντιπολιτευόντανε τού Μπότσαρη δώσανε τέτοιον αέρα στους κλέφτες, πού μ' όλο τού κακό πούχε γίνει, τήν ουσιαστική κατάλυσι τής ειρήνης, τού πάτημα τής Σουλιώτικης περιοχής άπ' τού στρατό του 'Άλη και τήν καθημερινή φοβέρα να γίνουνε χειρότερα, είχαν άποκοτήσει ν' άρπάξουνε τα τρακόσα γιδοπρόβατα από τή Ραφίστα, ένα χωριό σιμα στα Γιάννενα, κάτω άπ' τή γένεια του πασά.

Ό Μπότσαρης ένοιωσε πόσο μεγάλος ήταν ό κίνδυνος. Άφρησε τή στάσι τής άποχής. Κάλεσε συνέλευσι των προσετών στο Παλχοχώρι. Τους άνέφερε τή πικρά παράπονα του 'Άλη και των Ραφιστιών και τούς ελιπε πατρικά τή γνώμη του. Να δώσουνε πίσω τα κλεμένα δίχως άναβολή. Ή συνεδρίασι δέν ήτανε καθόλου ήρεμη.

Υποστηρίζανε μερικοί πώς οι κλέφτες πού πήρανε τα γιδοπρόβατα ήτανε φτωχοί άνθρωποι πού δέν είχανε να φάνε. Και σα να θέλανε να δικαιολογήσουνε τήν πράξι. Ό Μπότσαρης μ' άδύγιστη, έπιμονή, δέν άδνε τή γνώμη του. Έπρεπε να γυρίσουνε πίσω τα κλεμένα, για να μην έχη άφορη ό 'Άλης νάχη στρατό στα μέρη τους και να κηρύξει άγριο τίποτα χειρότερο. Ένας προσετός τότε γύρισε και τούπε:

— Μπάσο, Γιώργο, έσύ σαι πλούσιος και μιλάς Δέν ξέρεις άπό φτώχεια!

Ό Μπότσαρης, άσπρος, σα χαρτί για τήν άνάδεια—τολμούσε να τόν πη μπάσο—Γιώργο, μπάρμπα—Γιώργο, αυτόν, πού χτες ακόμα ήταν άνώτατος άρχοντας τής συμπολιτείας, κι' άρχηγός σ' ένα δοξασμένο πόλεμο, να τόν πη—μπάρμπα Γιώργο ένας άπλος προσετός, ένας άπλος πολίτης!—προσμενε σωπαίνοντας, να ιδη άν κάποιος θα σηκωνάτανε να βάλη στή θέση του—αυτό τόν άνάντητροπο. Σαν είδε πώς δέ μίλησε κανένας σηκάθηκε μονάχος, να πη αυτό πούμεινε, από τότε παροιμία ως τή σημερα:

—Σαράντα χρόνια Μπότσαρης και τώρα Μπασογιώργος;

Και βγήκε άπ' τή συνέλευσι. Κι' έφυγε στή στιγμή από τού Παλχοχώρι. Όσα μουλάρια βρήκε στα τριγωνικά χωριά τα μάζεψε, τ' άγγάρεψε και, σε λίγες μέρες, τ' άστειλε και φόρτωσε τα πράγματα του, όλα του τα κινητά, τα δικά του κι' όλων των Μπασοαραίων, γιατί τού άκολούθησε όλη του ή μεγάλη φάσα, διακόσια διαλεχτά τουφέκια και γύρω τους ένα σωρό ψυχές. Είχε κάτι τού δραματικό και τού πένθιμο ή άτελειωτή φάλαγγα των άνδρων και των γυναικαίων, πού άποχαιρετούσανε σιωπηλά τούς τάφους των άγαπημένων τους, τα σπύτια πού άναστήθηκαν, τις βρούσες όπου δροσίστηκανε ή έρωτευτήκανε, τα δοξασμένα βράχια πού τόσες φορές είχανε βρέξει με τού αίμα τους, για να πάνε άλλοι, να φύγουνε μακριά, ν' άρχίσουνε ζωή σε ξένα μέρη... Ή δικιόνια, τού πανάρχαιου και άχόρταγο έλληνικό τέρας, ό δαιμόνας κάθε σφοδράς τής φυλής μας, μέσα στους αιώνες, παράστανε τούτη τήν έξοδο πού σήμαινε τού θάνατο τής ήρωϊκής συμπολιτείας. Όσο και να κατακρίνει κανένας τού γέρο—Μπότσαρη για τούτο τού φοβερό ξεσπίτωμα, μέσα σε μία ώρα, πού ό έχθρός του μαζότανε να δώσει τ' άποφασιστικό του χτύπημα—και τόκα' μαν ιστορικοί πολλοί—δε μπορεί ώστόσο να μην άναγνωρίση πώς δέν ήτανε κάποιος πέλιμα προσωπικό και ταπεινό πού τόν έσπρωξε σ' αυτή τήν πράξι. Αυτό τού Σουλιού πάλι δέν ήτανε παιδί τού Σουλιού πούδενε κι' άγαπούσε. Χάθηκε τού σέβας—συλλογιζότανε ό γέρος—σβύσανε, πάνε όλα! Μιά νέα γενιά—αυτή πού άνάδειξε, στον τόπο του, τού Φώτο—κυβερνούσε τώρα τή συμπολιτεία μ' άλλα μανιά, όρμητική, άδίσταχτη, μά κι' άπερίσκεπτη. Κι' άν ήταν άλήθεια όσα κατηγορούσαν στο Μπότσαρη και πάλι έπρεπε να τού φερθούν άλλοιώς. Είχανε κι' αυτοί μεγάλο μέρος τής εδούνης για ό,τι έγινε.

Ότως κι' άν εινε ό Μπασοαραίος τραβήξανε να φτιάσουνε καινούργια πατρίδα. Ό Γιώργης Μπότσαρης έπήγε στο Βουλγαρέλι, στα δυτικά ριζοβούνια των Τζουμέρκων. Κι' ό Νικήτας Μπότσαρης στα Θεοδώριανα, στα μεσημβρινοανατολικά. Ό 'Άλης έτρεψε τα χέρια του. Ή ειρήνη τής Πόλης τούδνε τον καιρό και τήν εύκολία, να χυχήση τούς Σουλιώτες μ' όλη του τήν ήσυχία και τή δύναμι. Είχε άφορμές για τόν πόλεμο και τού Σουλιού άδυνατισμένο από τήν άποχώρησι τής πιό έπιφόβης φάρας. Δέν έπρεπε ν' άναβάλη ούτε στιγμή. Ύστερα από τις κλειψιές των αλόγων και των προβάτων έστειλε άνθρωπο με γρύκιμα στους Σουλιώτες γυρεύοντας να τού δώσουνε ριχίμα—δηήρους—τάχα για έξασφάλισι τής μελλοντικής ήσυχίας.

Οι Σουλιώτες βρέθηκαν ύποχρωμένοι να τού στείλουνε δεκα άνδρες, από τις πιό διαλεχτές οικογένειες.

Ήμα φθάσαν δίως στα Γιάννενα, ό 'Άλης τούς έρριξε στα μπουδρούμια.

Κι' άρχισε να έτοιμάζεται για πόλεμο. Βδομάδες και βδομάδες κατέβαιναν από τήν άπάνω και τή μέση 'Αρβανιτία τα άγρια παιδιά των βουνών, λυσασομένα για πόλεμο, ν' άρματωθύνε στα Γιάννενα. Για ν' άποκοιμίσουνε τούς Σουλιώτες ό 'Άλης έβαλε τούς άνθρώπους του να λένε, ότι αυτό τού στρατό τόν έτοιμάζει για τήν Άλυγοτα κατά τού Βοναπάρτη. Άρχές Ιουνίου βγήκε ξαφνικά από τήν πολιτεία με δυνατά σοματα πού διοικούσαν οι πιό γνωστοί άρχηγοί του, ό Γιουσοφφ 'Αρπάης, ό Σουλεϊλιάν—Τζοπάνος, Σιλιχίας Μπόντας, ό Χασάν Τσαπάρας, ό Μέτσο Μπόνος, ό Χατζή Μπέντος, ό Μουσταφάς Ζυγορής, ό Μπεκέρ Τζογυθάρος κι' άλλοι. Σε κανένα άπ' όλους αυτούς δέν είχε πη για πού ξεκινούσαν. Ήμα βγήκανε κάμποσες ώρες έξω από τα Γιάννενα, στήσανε στρατόπεδο. Μετά τού μεσημεριάτικο φαί ένας Δερβίσης, άρματωμένος και καλά όρμημένος πρόβλε καβάλλα στή μέση του στρατού κι' άρχισε να λέη:

(Άκολουθεί)

Σουλιώτης καπετάνιος